

Odborné vyjadrenie

Vážený pán XXX,

Slovenskému národnému stredisku pre ľudské práva (ďalej ako „Stredisko“) ste doručili podnet v súvislosti s absenciou právnej úpravy, ktorá by umožňovala transrodovým osobám zmenu osobných údajov na vydanom maturitnom vysvedčení.

Stredisko na základe Vášho podnetu vydalo odborné vyjadrenie podľa § 1 ods. 2 písm. e) zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov. Stredisko zároveň zdôrazňuje, že plní úlohy v oblasti ľudských práv a základných slobôd. Na tento účel tiež monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv a dodržanie zásady rovnakého zaobchádzania podľa antidiskriminačného zákona, poskytuje služby v oblasti ľudských práv, na požiadanie alebo z vlastnej iniciatívy vydáva odborné stanoviská vo veciach dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania a vykonáva nezávislé zisťovanie týkajúce sa diskriminácie.

Relevantné skutočnosti

V podnete ste uviedli, že ste sa obrátili na strednú školu, ktorú ste navštevovali so žiadosťou o vydanie nového maturitného vysvedčenia. Ako dôvod ste špecifikovali zmenu osobných údajov na matričnom úrade. V odpovedi Vás riaditeľka školy informovala o nasledovnom: „*škola nevydáva doklady o vzdelávaní spätne, ani z dôvodu zmien v matrike (výdaj, osvojenie, a iné).*“

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov neumožňuje vydávanie nových dokladov pri zmene mena a priezviska.¹ Ustanovenie § 18 ods. 7 vymedzuje: „*V dokladoch o získanom vzdelaní je zakázané opravovať údaje.*“ Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „zákon o vysokých školách“) v ustanovení § 68 ods. 12 predmetného zákona stanovuje nasledovné: „*Vysoká škola vydá na žiadosť fyzickej osoby, u ktorej došlo k zmene mena alebo k zmene priezviska z dôvodu zmeny pohlavia, náhradný doklad o absolvovaní štúdia so zmeneným menom, priezviskom a rodným priezviskom, ak ho*

¹ Ustanovenie § 18 školského zákona upravuje doklady o získanom vzdelaní na úrovni primárneho a sekundárneho vzdelávania. Podľa § 18 ods. 2 dokladom o získanom vzdelávaní je osvedčenie o získaní predprimárneho vzdelania, vysvedčenie, osvedčenie o absolvovaní časti vzdelávacieho programu, osvedčenie o zaškolení, osvedčenie o zaučení, vysvedčenie o záverečnej skúške, vysvedčenie o maturitnej skúške, vysvedčenie o absolventskej skúške a absolventský diplom, záverečné vysvedčenie, vysvedčenie o štátnej jazykovej skúške. Ustanovenie § 18 neumožňuje vydávanie nových dokladov pri zmene mena a priezviska.

vysoká škola na doklade o absolvovaní štúdia uvádza, najneskôr do 30 dní od podania žiadosti; tento náhradný doklad sa okrem pôvodných osobných údajov vydáva v rovnakej podobe, v akej príslušná vysoká škola vydáva odpis z dokladu o absolvovaní štúdia.“

Úprava zmeny mena a priezviska je vymedzená v ďalšej právnej úprave ako je napr. zákon č. 300/1993 Z. z. Národnej rady Slovenskej republiky o mene a priezvisku (ďalej ako „zákon o mene a priezvisku“) alebo v zákone č. 301/1995 Z. z. Národnej rady Slovenskej republiky o rodnom čísle (ďalej ako „zákon o rodnom čísle“).

K rozsahu právnej ochrany garantovanej čl. 19 ods. 2 Ústavy a čl. 8 Dohovoru

V predmetnej právnej veci Stredisko posudzovalo absenciu právnej úpravy, ktorá by umožňovala transrodovým osobám zmenu osobných údajov na vydaných dokladoch o ukončení primárneho a sekundárneho vzdelania. Kľúčovým je zodpovedanie toho, či absenciu takejto právnej úpravy možno posúdiť v rozsahu čl. 19 ods. 2 Ústavy a čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej ako „Dohovor“).

Čl. 16 ods. 1 Ústavy je všeobecnou normou, garanciou práva na súkromie, vrátane všetkých jeho aspektov. Právo na súkromný a rodinný život je vymedzené v jej čl. 19 ods. 2.² „*Ústava pojem súkromný a rodinný život ani obydlie bližšie nedefinuje. Nakoľko základné práva a slobody podľa ústavy je potrebné vykladať a uplatňovať v zmysle a duchu medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách (PL. ÚS 5/93, PL. ÚS 15/98), ústavný súd pri vymedzení obsahu uvedených pojmov prihliadal aj na príslušnú judikatúru týkajúcu sa predovšetkým čl. 8 Dohovoru.*“³ Ten stanovuje: „*Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie.*“

Čl. 8 Dohovoru garantuje každému právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie. Toto právo nie je absolútne. Štátne orgány sú oprávnené zasahovať do jeho výkonu, ak je to v súlade so zákonom a zároveň ide o situáciu, kedy je zásah v demokratickej spoločnosti nevyhnutný, pričom ním sledujú legitímny cieľ.

Európsky súd pre ľudské práva (ďalej ako „ESĽP“) skonštatoval, že rozsah práva na „súkromný život“ v zmysle čl. 8 Dohovoru je potrebné vykladať extenzívne.⁴ Pod právo

² Orosz, L., Svák, J. a kol. Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Zväzok I. Bratislava : Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, str. 161.

³ Drgonec, J. Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. 2. Prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2019, str. 508.

⁴ Raninen proti Fínsku, (152/1996/771/972), 1997, § 63, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58123>

na súkromný život zaradil aj fyzickú a psychickú integritu osoby vrátane jej sexuálneho života⁵, ako aj aspekty fyzickej a sociálnej identity jednotlivca⁶, či aspekty ako napr. rodová identita, meno a sexuálna orientácia, ako aj sexuálny život patria do osobnej sféry, ktorú pokrýva čl. 8 Dohovoru.⁷ Napokon, v zmysle judikatúry EŠLP právo na súkromný život zahŕňa aj právo na osobný rozvoj a právo nadväzovať a rozvíjať vzťahy s inými ľuďmi.⁸

Súčasťou ochrany garantovanej čl. 8 Dohovoru v súvislosti s transrodovými osobami je právo osoby mať umožnené uviesť do súladu svoju vnútornú a vonkajšiu rodovú identitu. Zmluvné štáty majú síce ponechanú určitú mieru voľnej úvahy v tejto oblasti, avšak ich pozitívnym záväzkom vyplývajúcim z čl. 8 Dohovoru je implementovať možnosti na uznanie zmeny rodu.⁹ V súvislosti s touto témou, pozitívny záväzok Zmluvných strán Dohovoru bol rozšírený na zabezpečenie právnej ochrany transrodových osôb bez ohľadu na to, či jednotlivec podstúpil operáciu na zmenu pohlavia.¹⁰

Európska súdna autorita zároveň konštatovala, že záväzok chrániť právo na súkromný život obsahuje aj požiadavku na zabezpečenie rýchleho, transparentného a dostupného procesu právneho uznania rodu. V rozpore s touto požiadavkou je však rôzna aplikačná prax vnútroštátnych súdov v súvislosti s právnym uznávaním rodu a zároveň nezrozumiteľnosť právneho rámca uznania rodu.¹¹

V nadväznosti na vyššie uvedené skutočnosti, problematika právneho uznania rodu vo vzťahu k dokladom o ukončení primárneho a sekundárneho vzdelávania spadá pod garantovaný rozsah ochrany „súkromného a rodinného života“, a teda pod rozsah právnej ochrany garantovanej čl. 19 ods. 2 Ústavy a čl. 8 Dohovoru.

⁵ X and Y proti Holandsku, (8978/80), 1985, § 22, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57603%22%7D>

⁶ Y.Y. proti Turecku, 2015, § 56, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-153134%22%7D>

⁷ Pozri napr. Beizaras a Levickas proti Litve, (41288/15), 2020, § 109, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-200344%22%7D>

Sousa Goucha proti Portugalsku, (70434/12), 2016, § 27, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-161527%22%7D>

⁸ Schlumpf proti Švajčiarsku, (29002/06), 2009, § 77, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-90476%22%7D>

⁹ Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu, (28957/95), [GC], 2002, §§ 71-93, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60596%22%7D>

¹⁰ Pozri napr. A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku, (79885/12, 52471/13 a 52596/13), 2017, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-172913%22%7D>

X and Y proti Rumunsku, (2145/16 a 20607/16), 2021, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-207364%22%7D>

¹¹ X proti bývalej Juhoslovanskej republike Macedónsko, (29683/16), 2019, §§ 70-71, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-189096%22%7D>

K pozitívnemu záväzku Slovenskej republiky

Základným cieľom čl. 8 Dohovoru je chrániť súkromný a rodinný život jednotlivcov pred svojvoľným zásahom zo strany orgánov verejnej moci.¹² V takomto prípade možno hovoriť o negatívnom vymedzení povinnosti, ktorá vyplýva z predmetného článku. Existencia pozitívneho záväzku je spojená s účinným rešpektovaním súkromného života.¹³ Tieto povinnosti môžu zahŕňať aj prijatie opatrení, ktoré by zabezpečili rešpektovanie súkromného života, a to aj v oblasti vzťahov medzi jednotlivcami.¹⁴

Ústavný súd uviedol nasledovné: „*Ustanovenie čl. 19 ods. 2 neupravuje iba aplikáciu práva, ale vzťahuje sa aj na fázu tvorby práva. Ochrana poskytnutá vo fáze tvorby práva je dokonca natoľko intenzívna, že ústavou aj medzinárodnými dohovormi, ktoré majú povahu prameňa práva podľa čl. 11 ústavy, sa štátu ukladá, aby prijímal zákony, ktorými sa vytvoria podmienky umožňujúce občanovi uplatnenia práva na súkromie. Nečinnosť štátu v oblasti prijímania zákonov na ochranu práva na súkromný a rodinný život sa podľa medzinárodného štandardu uplatňovania Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd opakovane stala príčinou, ktorú Európsky súd pre ľudské práva označil za porušenie čl. 8 Dohovoru (napr. vo veci *Marckx, A. č. 31; Airey, A. č. 32; Rees, A. č. 106*).¹⁵*

Absencia právnej úpravy, ktorá by umožňovala transrodovým osobám zmenu osobných údajov na vydaných dokladoch o ukončení primárneho a sekundárneho vzdelania predstavuje nenaplnenie pozitívneho záväzku, ktorý vyplýva z čl. 8 Dohovoru resp. čl. 19 ods. 2 Ústavy. Aplikovaním testu proporcionality a testu diskriminácie Stredisko preskúma, či absentujúca vnútroštátna právna úprava predstavuje porušenie čl. 19 ods. 2 Ústavy, resp. čl. 8 Dohovoru a porušenie čl. 12 Ústavy v spojení s čl. 19 Ústavy resp. čl. 14 v spojení s čl. 8 Dohovoru.

K namietanému porušeniu práva podľa čl. 19 ods. 2 Ústavy a čl. 8 Dohovoru

Ústava v čl. 19 ods. 2 nezaručuje ochranu súkromného a rodinného života pred akýmkoľvek zasahovaním, ale len pred takým, ktoré je neoprávnené. „*Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.*“

¹² Libert proti Francúzsku, (588/13), 2018, §§ 40-42, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-181273%22%7D>

¹³ Lozovyye proti Rusku, (4587/09), 2018, § 36, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-182452%22%7D>

¹⁴ Evans proti Spojenému kráľovstvu, (6339/05), 2007, § 75, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-80046%22%7D>

¹⁵ II. ÚS 59/97. Nález z 15. októbra 1997. ZNUÚS 1997.

Ústavný súd vymedzil, že pod „neoprávneným zasahovaním“ treba rozumieť *„také zasahovanie, ktoré nemá základ v zákonnej úprave, nesleduje ustanovený cieľ, nedbá na podstatu a zmysel obmedzovaného základného práva a slobody alebo nie je nevyhnutným a primeraným opatrením na dosiahnutie ustanoveného cieľa. Výsledok posúdenia vzťahu primeranosti medzi namietaným zásahom a sledovanými legitímnymi cieľmi bude závisieť od zistenia, či zásah spočíval na relevantných a dostatočných dôvodoch.“*

Čl. 8 ods. 2 Dohovoru stanovuje, že štátny orgán nemôže zasahovať do práva na súkromný a rodinný život, s výnimkou prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom alebo zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo na ochranu práv a slobôd iných.

Vychádzajúc z vyššie uvedeného, porušenie práva podľa čl. 19 ods. 2 Ústavy, vykladaného v súlade s čl. 8 Dohovoru, je potrebné skúmať splnenie podmienky zákonného základu (legalita zásahu), legitímneho cieľa (legitimita zásahu) a nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti (proporcionalita zásahu). Podmienky testu proporcionality musia byť naplnené kumulatívne.

V zmysle čl. 13 ods. 4 Ústavy, pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ. *„Podmienka legitímnosti vyžaduje, aby opatrenie umožňujúce zásah štátu do práva na súkromie zodpovedalo cieľu odôvodňujúcemu jeho legitimitu, ktorým môžu byť len záujmy výslovne špecifikované dohovorom, a síce záujem štátu (z dôvodu ochrany národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, predchádzania nepokojov a zločinnosti), záujem spoločnosti (z dôvodu ochrany zdravia alebo morálky, zabezpečenia hospodárskeho blahobytu krajiny) a záujem jednotlivcov (z dôvodu ochrany ich práv a slobôd).“¹⁶*

Stredisko zároveň odkazuje na odôvodnenie rozsudku Krajského súdu v Ostrave – pobočka v Olomouci (ďalej ako „krajský súd“), ktorý sa týkal vydania osvedčenia – vysokoškolského diplomu a dodatku. V predmetnej veci krajský súd posudzoval právnu otázku, či je verejná vysoká škola povinná vydať absolventovi nový vysokoškolský diplom vrátane jeho dodatku s novými osobnými údajmi v prípade, že absolvent podstúpi zmenu pohlavia, v dôsledku ktorej dôjde k zmene jeho osobných údajov.¹⁷ Po tom čo žalobca podstúpil zmenu pohlavia, obrátil sa na študijné oddelenie Filozofickej fakulty so žiadosťou o vydanie vysokoškolských dokumentov tak, aby zodpovedali jeho novej

¹⁶ Nález Ústavného súdu, sp. zn. PL. ÚS 10/2014 z 29. apríla 2015.

¹⁷ ŠKOLSTVÍ: POVINNOST VEŘEJNÉ VYSOKÉ ŠKOLY VYDAT DOKLADY O ABSOLVOVÁNÍ STUDIA S AKTUÁLNÍMI OSOBNÍ ÚDAJI ABSOLVENTA PO PROVEDENÉ ZMĚNĚ POHLAVÍ, dostupné na: <https://sbirka.nssoud.cz/cz/skolstvi-povinnost-verejne-vysoke-skoly-vydat-doklady-o-absolvovani-studia-s-aktualnimi-osobni-udaji-absolventa-po-provedene-zmene-pohlavi.p4669.html>

identite po zmene pohlavia. Vzhľadom na absentujúcu právnu úpravu, žiadosti žalobcu nebolo vyhovené. Žalobca sa obrátil na krajský súd so žalobou proti nečinnosti.

Krajský súd uviedol, že z rozhodovacej praxe ESLP vyplýva, že transrodové osoby by rovnako mali mať právo na osobný rozvoj, duševnú pohodu, ako aj súkromný život v rovnakej miere ako ostatné osoby. Zmluvné štáty majú povinnosť prijímať takú právnu úpravu, ktorá transrodovým osobám umožňuje zmeniť ich osobné údaje tak, aby zodpovedali ich novej identite. Ide teda o pozitívny záväzok k naplneniu práv zaručených v čl. 8 Dohovoru. Krajský súd pritom odkazuje na viaceré rozhodnutia ESLP (Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu¹⁸, Van Kück proti Nemecku¹⁹, Grant proti Spojenému kráľovstvu²⁰ a L. proti Litve²¹). Ďalej konštatuje, že zákonodarca si bol vedomý tejto povinnosti, preto prijal právnu úpravu, ktorou dochádza po zmene pohlavia k dodatočnému záznamu v matrike, ku zmene osobných údajov, k vydaniu nových dokladov,²² k vydaniu dokladov o absolvovaní základného, stredného a vyššieho odborného vzdelania.²³

Právne uznanie rodu možno definovať ako právne uznanie rodovej identity osoby vrátane mena, pohlavných alebo rodových markerov a ďalších súvisiacich informácií, ktoré môžu byť premietnuté v priezvisku, identifikačných číslach na účely sociálneho zabezpečenia alebo rodných číslach, tituloch a pod., vo verejných registroch, v záznamoch a identifikačných dokladoch (identifikačné preukazy/občianske preukazy, pasy, vodičské preukazy), ako aj iných dokumentoch (napr. potvrdenie o vzdelaní).²⁴ Vnútroštátna legislatíva pojem právne uznanie rodu nepoužíva. Vymedzuje pojem „zmena pohlavia“, a to v právnych predpisoch, ktoré možno označiť ako nástroje právneho uznania zmeny rodu. Opätovne možno spomenúť § 6 ods. 6, ako aj § 7 ods. 1 písm. c) a § 7 ods. 2 písm. f) zákona o mene a priezvisku, § 8 ods. 2 zákona o rodnom čísle, ako aj § 68 ods. 12 zákona o vysokých školách.

¹⁸ (28957/95), 2002, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60596%22%5D%7D>

¹⁹ (35968/97), 2003, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61142%22%5D%7D>

²⁰ (32570/03), 2006, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-75454%22%5D%7D>

²¹ (27527/03), 2008, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-82243%22%5D%7D>

²² Zákon č. 269/2021 Sb. o občianskych preukazoch.

²³ ŠKOLSTVÍ: POVINNOST VEŘEJNÉ VYSOKÉ ŠKOLY VYDAT DOKLADY O ABSOLVOVÁNÍ STUDIA S AKTUÁLNÍMI OSOBNÍ ÚDAJI ABSOLVENTA PO PŘEDENÉ ZMĚNĚ POKLAVÍ, dostupné na: <https://sbirka.nssoud.cz/cz/skolstvi-povinnost-verejne-vysoke-skoly-vydat-doklady-o-absolvovani-studia-s-aktualnimi-osobni-udaji-absolventa-po-provedene-zmene-pohlavi.p4669.html>

²⁴ Council of Europe - Steering Committee on Anti-discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI): Implementation of the Recommendation CM/Rec(2010)5 on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity - Thematic Report on Legal Gender Recognition in Europe, 2022, bod 2 a Appendix.

Dostupné na: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a6cd31#_ftn69

Vzhľadom na vyššie uvedené možno konštatovať, že cieľ, ktorý by odôvodňoval obmedzenie, a teda absenciu právneho uznania rodu vo vzťahu k opätovnému vydávaniu dokladov o ukončení primárneho a sekundárneho vzdelania nemožno identifikovať.²⁵

Stredisko zároveň poukazuje na to, že bez možnosti vydania dokladov obsahujúcich zmenu osobných údajov, sú transrodové osoby pri hľadaní zamestnania a preukázania najvyššieho dosiahnutého vzdelania (primárneho alebo sekundárneho) nútené odhaľovať najintímnejšie aspekty svojej osobnosti.

Absencia právneho uznania rodu vo vzťahu k dokladom o ukončení primárneho a sekundárneho vzdelania predstavuje obmedzenie právneho uznania rodovej identity osoby. Dopad má najmä na transrodové osoby, ktorých najvyšší stupeň ukončeného vzdelania je primárne alebo sekundárne vzdelanie. V tejto súvislosti je potrebné konštatovať rozpor s čl. 19 ods. 2 Ústavy a čl. 8 Dohovoru.

K namietanej diskriminácii podľa čl. 12 ods. 2 Ústavy v spojení s čl. 19 ods. 2 Ústavy a čl. 14 Dohovoru v spojení s čl. 8 Dohovoru

Všeobecný princíp rovnosti, ako aj antidiskriminačný normatív, sú zakotvené v Ústave v čl. 12 ods. 1 (všeobecný princíp rovnosti) a v čl. 12 ods. 2 (normatív zákazu diskriminácie). Ustanovenie čl. 12 ods. 2 Ústavy má všeobecný, deklaratívny charakter a nie charakter základného ľudského práva a slobody. Jeho použitia je možné sa dovolávať len v spojitosti s ochranou konkrétnych základných práv a slobôd uvedených v Ústave. V predmetnej právnej veci, relevantným je čl. 19 ods. 2 Ústavy, resp. čl. 8 Dohovoru.

Na účely vyhodnotenia a skúmania porušenia zákazu diskriminácie si Ústavný súd postupne vytváral test diskriminácie, pričom vychádzal z judikatúry ESLP. Test nachádza odpovede na nasledovnú množinu otázok:

- *„Došlo k vyčleneniu porovnateľného jednotlivca alebo skupiny hlavne vo väzbe alebo v spojitosti s výkonom základných práv a slobôd,*
- *a to na základe kvalifikovaného kritéria alebo podobného neospravedliteľného dôvodu,*
- *pričom vyčlenenie je na príťaž jednotlivcovi alebo skupine*

²⁵ Je potrebné uviesť, že krajský súd konštatoval, že absencia právnej úpravy predstavuje medzeru v práve. Náprava takéhoto stavu je možná pomocou analógie.

Pozri na: ŠKOLSTVÍ: POVINNOST VEŘEJNÉ VYSOKÉ ŠKOLY VYDAT DOKLADY O ABSOLVOVÁNÍ STUDIA S AKTUÁLNÍMI OSOBNÍ ÚDAJI ABSOLVENTA PO PROVEDENÉ ZMĚNĚ POHLAVÍ, dostupné na: <https://sbirka.nssoud.cz/cz/skolstvi-povinnost-verejne-vysoke-skoly-vydat-doklady-o-absolvovani-studia-s-aktualnimi-osobni-udaji-absolventa-po-provedene-zmene-pohlavi.p4669.html>

- *a uvedené vyčlenenie nemožno ospravedlniť, pretože buď absentuje dôvod ospravedlnenia (verejný, legitímny záujem) alebo ide o neprimeraný, neproporcionálny zásah?“*

K porušeniu ústavnoprávneho princípu rovnosti dochádza v prípadoch, kedy sa s jednou skupinou adresátov noriem zaobchádza inak (menej priaznivo) ako s inou skupinou, hoci medzi nimi neexistujú rozdiely takého druhu a takej závažnosti, ktoré by odôvodňovali takúto nerovnosť. Na zistenie diskriminácie je v prvom rade potrebné určiť porovnateľnosť – komparátor (spoločný menovateľ), zmyslupnosť spoločných prvkov porovnávaných osôb alebo skupín osôb.

Na rozdiel od transrodových osôb, ktoré dosiahli vysokoškolské vzdelanie a majú možnosť zmeny mena a priezviska z dôvodu zmeny pohlavia, v Slovenskej republike absentuje právna úprava, ktorá by poskytovala takúto možnosť pre transrodové osoby s nižším stupňom najvyššieho dosiahnutého vzdelania.

Spoločným menovateľom je potreba byť súčasťou spoločnosti a vykonávať rôzne činnosti. V rámci toho napr. aj možnosť uchádzať sa o zamestnanie bez nutnosti odhalenia transrodovej identity proti vlastnej vôli.

Ďalším krokom testu je posúdenie, či k vyčleneniu jednotlivcov došlo na základe kvalifikovaného kritéria. Zakázané dôvody diskriminácie sú zakotvené v článku 12 ods. 2 Ústavy: *„Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať.“* Čl. 14 Dohovoru stanovuje nasledovné: *„Užívanie práv a slobôd priznaných týmto dohovorom musí byť zabezpečené bez diskriminácie založenej na akomkoľvek dôvode, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod alebo iné postavenie.“*

V predmetnej právnej veci Stredisko konštatuje, že k vyčleneniu skupiny osôb mohlo dôjsť z dôvodu dosiahnutého stupňa vzdelania. Takýto dôvod nie je explicitne vymedzený v čl. 12 ods. 2 Ústavy ani v čl. 14 Dohovoru. Preto skúmalo, či dôvod „dosiahnuté vzdelanie“ možno zaradiť pod dôvod „iné postavenie“. Vychádzalo pritom z vymedzenia obsahu pojmu iné postavenie, ktorý formuje rozhodovacia prax najvyšších súdnych autorít - Ústavného súdu a ESLP.

Výpočet dôvodov v čl. 12 Ústavy a čl. 14 Dohovoru je demonštratívny, a to s poukazom na dôvody „iné postavenie“ a „iné zmýšľanie“. Tie umožňujú rozšíriť výpočet

chránených dôvodov diskriminácie aj o ďalšie. Demonštratívnosť výpočtu zakázaných dôvodov diskriminácie potvrdzuje aj judikatúra ESLP vo vzťahu k čl. 14 Dohovoru.²⁶

V prípade Engel proti Holandsku, ESLP uviedol, že zoznam diskriminačných dôvodov je len ilustratívny a nie taxatívny, čo je podporené slovami „na akomkoľvek dôvode“.²⁷ V prípade Hode a Abdi proti Spojenému kráľovstvu ESLP uviedol, že zaobchádzanie, ktoré sťažovateľ namieta, nemožno subsumovať pod jeden zo špecifických dôvodov uvedených v čl. 14. Sťažovateľ musí preto preukázať, že mal nejaké „iné postavenie“ pre účely čl. 14 Dohovoru. V tejto súvislosti ESLP pripomína, že „iné postavenie“ má vo všeobecnosti široký význam. Ďalej uvádza, že ochrana poskytovaná čl. 14 Dohovoru sa neobmedzuje len na rozdielne zaobchádzanie založené na charakteristikách, ktoré sú osobné resp. vrodené alebo zdedené.²⁸ ESLP tak skonštatoval „iné postavenie“, v prípadoch, keď sa rozlišovanie zakladalo napr. na vojenskej hodnosti,²⁹ type predbežného stavebného povolenia, ktorého je sťažovateľ držiteľom,³⁰ či bol prenajímateľom sťažovateľa štát alebo súkromný vlastník³¹. Zákaz diskriminácie platí aj v prípadoch súvisiacich so sexuálnou orientáciou a rodovou identitou.³²

V nadväznosti na vyššie uvedené, Stredisko akcentuje, že posudzovanie rozlišovacieho kritéria v kontexte chráneného dôvodu iného postavenia závisí vždy od konkrétnych okolností prípadu.³³

Podľa právneho názoru Strediska možno dospieť k záveru, že dosiahnutý stupeň vzdelania možno subsumovať pod dôvod iné postavenie. Ten možno vykladať extenzívne, je však nutné prihliadať na okolnosti individuálneho prípadu.

Ďalším krokom je posúdenie otázky, či odlišné zaobchádzanie je na príťaž jednotlivcovi alebo skupine. Preto je v posudzovanej právnej veci potrebné zodpovedať otázku, či absencia právneho uznania rodu vo vzťahu k dokladom o ukončení primárneho a sekundárneho vzdelávania spôsobuje ujmu transrodovým osobám. Zo skutočností spomenutých vyššie možno dospieť k jednoznačnému záveru, že absencia takejto právnej

²⁶ Nález Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 8/2014 zo dňa 27. mája 2015.

²⁷ Engel proti Holandsku, (5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72), 1976, § 72, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479>

²⁸ Hode a Abdi proti Spojenému kráľovstvu, (22341/09), 2013, §§44-47, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-114244>

²⁹ Engel proti Holandsku, (5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72), 1976, § 72, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479>

³⁰ Pine Valley Developments Ltd a ďalší proti Írsku, (12742/87), 1991, §§ 61-64, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57711>

³¹ Larkos proti Cypru, (29515/95), 1999, § 31, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58914>

³² Identoba a ďalší proti Gruzínsku, (73235/12), 2015, § 95, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-154400%22%7D>

³³ Orosz, L., Svák, J. a kol. Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Zväzok I. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, s. 128.

úpravy spôsobuje jednotlivcom ujmu.³⁴ Zároveň je nutné spomenúť prevládajúce negatívne postoje v spoločnosti k transrodovým osobám vrátane ich stereotypizácie. Neuznávanie rodovej identity a obmedzovania právneho uznania rodu v kontexte celospoločenskej a politickej situácie na druhej strane prehlbujú stigmatizáciu, diskrimináciu, obťažovanie a násilie k transrodovým osobám.³⁵ Absencia právnej úpravy môže prispieť k negatívnym postojom, ako aj k prehlbovaniu zraniteľnosti transrodových osôb s nižším stupňom najvyššieho dosiahnutého vzdelania.

Predmetom štvrtého bodu testu diskriminácie je posúdenie otázky, či nie je možné vyčlenenie jednotlivca, prípadne skupiny ospravedlniť, pretože buď absentuje dôvod ospravedlnenia (verejný, legitímny záujem), alebo ide o neprimeraný, neproporcionálny zásah. Cieľ, ktorý by odôvodňoval obmedzenie, a teda absenciu právneho uznania rodu vo vzťahu k dokladom o ukončení primárneho a sekundárneho vzdelania nemožno identifikovať.³⁶

V nadväznosti na vyššie uvedené, Stredisko konštatuje, že súčasný právny stav je dostatočným podkladom pre konštatovanie porušenia čl. 12 ods. 2 Ústavy v spojení s čl. 19 ods. 2 Ústavy a porušením čl. 14 v spojení s čl. 8 Dohovoru.

Záver

Súčasným stavom absencie právnej úpravy, ktorá by umožňovala transrodovým osobám zmenu osobných údajov na vydaných dokladoch o ukončení primárneho a sekundárneho vzdelávania dochádza podľa vyššie odôvodneného názoru Strediska k neplneniu pozitívneho záväzku Slovenskej republiky. Súčasný právny stav zároveň vytvára všetky predpoklady na konštatovanie porušenia čl. 8 Dohovoru a čl. 19 ods. 2 Ústavy, ako aj čl. 12 ods. 2 Ústavy v spojení s čl. 19 ods. 2 Ústavy a čl. 14 Dohovoru v spojení s čl. 8 Dohovoru.

---

³⁴ Pozri str. 7.

³⁵ Council of Europe - Steering Committee on Anti-discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI): Implementation of the Recommendation CM/Rec(2010)5 on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity - Thematic Report on Legal Gender Recognition in Europe, 2022, bod 12-18 a Appendix.

Dostupné na: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a6cd31#_ftn69

³⁶ Pozri str. 5-7.